

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ
Кафедра РЕСТАВРАЦІЇ ТА ЕКСПЕРТИЗИ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
з науково-педагогічної роботи
_____ Марина ТОКАР
«27» _____ 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА
ОБОВ'ЯЗКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК 21 НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА
(шифр та назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

галузь знань 02 Культура та мистецтво

спеціальність 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація

освітня програма Реставрація та експертиза творів мистецтва

факультет Образотворче мистецтво

Робоча програма навчальної дисципліни Навчальна практика для здобувачів вищої освіти 2 курсу першого (бакалаврського) рівня зі спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація ОПІ реставрація та експертиза творів мистецтва.

Розробники: _____

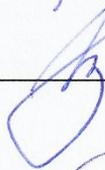
(підпис)

Наталія АНТОНЕНКОВА

(ім'я та прізвище)

Робоча програма розроблена кафедрою реставрації та експертизи тв. мист. та затверджена протокол від «27» серпня 2025 року № 23

Завідувач кафедри _____

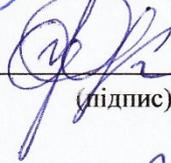

(підпис)

Вячеслав ШУЛКА

(ім'я та прізвище)

Гарант освітньої програми _____

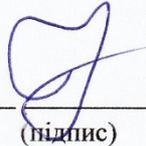
(підпис)

Наталія АНТОНЕНКОВА

(ім'я та прізвище)

УЗГОДЖЕНО

Декан ОМ факультету _____

(підпис)

Ольга ІВАЩЕНКО

(ім'я та прізвище)

ЗАТВЕРДЖЕНО

Методичною радою ХДАДМ

Протокол від «27» серпня 2025 року № 25-04

АНОТАЦІЯ

Навчальна практика є обов'язковою складовою освітньо-професійної програми підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Практика спрямована на закріплення та поглиблення теоретичних знань, отриманих під час вивчення фахових дисциплін, зокрема курсу «Основи реставрації творів мистецтв», а також на формування професійних умінь і навичок, необхідних для подальшої реставраційної діяльності.

У процесі проходження навчальної практики здобувачі опановують методи наукового дослідження та опису творів образотворчого мистецтва, навчаються аналізувати стан збереженості пам'яток, складати реставраційну документацію, формувати програми консерваційно-реставраційних заходів та застосовувати фахову термінологію у професійному середовищі.

Annotation

Educational practice is a compulsory component of the educational and professional training programme for first-cycle (Bachelor's degree) students majoring in 023 "Fine Arts, Decorative Arts, Restoration". The practice is aimed at consolidating and deepening theoretical knowledge acquired during the study of professional disciplines, in particular the course "Fundamentals of Art Restoration", as well as at developing practical skills essential for future professional activity in the field of restoration.

During the educational practice, students master methods of scientific research and description of works of fine art, acquire skills in analysing the state of preservation of cultural heritage objects, compiling restoration documentation, and developing conservation and restoration programmes.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма здобуття освіти
Кількість кредитів –3	Галузь знань 02 культура і мистецтво	Обов'язкова
	Спеціальність 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація	Мова навчання: <u>українська</u>
Модулів –1	Освітня програма Реставрація та експертиза творів мистецтва	Рік підготовки:
Змістових модулів – 3		2-й
Загальна кількість годин - 90		Семестри
		4-й
		Лекції
Тижневих годин для денної форми навчання: Аудиторних - 6	Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)	-
		Практичні
		45
		Лабораторні
		-
		Самостійна робота
		45
		Індивідуальні завдання:
-		
	Вид контролю: диф. залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Предметом навчальної дисципліни «Навчальна практика» є практичне опанування здобувачами вищої освіти основ науково-дослідної та реставраційної діяльності у сфері збереження творів образотворчого мистецтва. Навчальна практика спрямована на формування вмінь аналізу стану збереженості пам'яток, здійснення наукового опису творів мистецтва, складання реставраційної документації та розробки програм консерваційно-реставраційних заходів відповідно до принципів наукової реставрації.

Міждисциплінарні зв'язки. Навчальна дисципліна «Навчальна практика» має тісні міждисциплінарні зв'язки з такими освітніми компонентами, як: «Основи реставрації творів мистецтва», «Техніка і технологія творів живопису», «Історія української культури та мистецтва», «Експертиза творів мистецтва», «Історія та наукові дослідження в реставрації», «Спецхімія», що забезпечує комплексний підхід до професійної підготовки майбутнього фахівця з реставрації та експертизи творів мистецтва.

Зміст навчальної дисципліни передбачає поєднання практичної діяльності з опрацюванням науково-теоретичних матеріалів і включає виконання комплексу навчально-практичних завдань, спрямованих на дослідження та аналіз стану збереженості творів образотворчого мистецтва. У межах практики здобувачі виконують науковий опис обраного об'єкта, здійснюють фотофіксацію стану збереженості, складають календарний план практики, оформлюють реставраційний паспорт та розробляють програму консерваційно-реставраційних заходів. Обов'язковою складовою є ведення щоденника практики та підготовка матеріалів до захисту.

Метою викладання навчальної дисципліни є: закріплення та поглиблення теоретичних знань, отриманих у процесі фахової підготовки, а також формування практичних навичок дослідження, наукового опису та документування творів образотворчого мистецтва з урахуванням принципів наукової реставрації, професійної етики та вимог сучасної реставраційної діяльності.

Завдання навчальної дисципліни:

- закріплення знань з теоретичних основ реставраційної діяльності та принципів наукової реставрації;
- ознайомлення з історією формування наукової реставрації та міжнародними нормативно-правовими актами у сфері збереження культурної спадщини;
- формування навичок наукового аналізу та опису творів образотворчого мистецтва;
- набуття вмінь визначення стану збереженості пам'яток, характеру та

причин їх руйнувань;

- опанування методів дослідження творів мистецтва із застосуванням сучасних техніко-технологічних підходів;
- формування вміння складати календарні плани практики та програми консерваційно-реставраційних заходів;
- засвоєння правил ведення реставраційної документації, зокрема реставраційних паспортів та щоденників практики;
- розвиток навичок використання фахової термінології у письмовій та усній професійній комунікації;
- формування відповідальності за якість виконуваних робіт та дотримання принципів академічної доброчесності;
- підготовка здобувачів до самостійної професійної діяльності у сфері реставрації та експертизи творів мистецтва.

3. Компетентності та програмні результати навчання навчальної дисципліни (згідно з освітньою програмою)

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	Програмні результати навчання
<p>Загальні компетентності (ЗК): ЗК 2. Здатність зберігати і примножувати культурно-мистецькі, екологічні, моральні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. ЗК 5. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК 6. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК 7. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. ЗК 8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК 11. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.</p> <p>Спеціальні компетентності (СК): СК 1. Здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності створення цілісного продукту предметно-просторового та візуального</p>	<p>ПРН 2. Виявляти сучасні знання і розуміння предметної галузі та сфери професійної діяльності, застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях.</p> <p>ПРН 3. Формувати різні типи документів професійного спрямування згідно з вимогами культури усного і писемного мовлення.</p> <p>ПРН 4. Орієнтуватися в розмаїтті сучасних програмних та апаратних засобів, використовувати знання і навички роботи з фаховим комп'ютерним забезпеченням (за спеціалізаціями).</p> <p>ПРН 5. Аналізувати та обробляти інформацію з різних джерел.</p> <p>ПРН 7. Відображати морфологічні, стильові та кольоро-фактурні властивості об'єктів образотворчого, декоративного мистецтва, реставрації та використовувати існуючі методики реставрації творів мистецтва в практичній діяльності за фахом.</p> <p>ПРН 9. Застосовувати знання з історії мистецтв у професійній діяльності, впроваджувати український та зарубіжний мистецький досвід.</p> <p>ПРН 10. Володіти основами наукового дослідження (робота з бібліографією, реферування, рецензування, приладові та мікрохімічні дослідження).</p>

<p>середовища.</p> <p>СК 2. Здатність володіти основними класичними і сучасними категоріями та концепціями мистецтвознавчої науки.</p> <p>СК 3. Здатність формулювати цілі особистісного і професійного розвитку та умови їх досягнення, враховуючи тенденції розвитку галузі професійної діяльності, етапів професійного зростання та індивідуально-особистісних особливостей.</p> <p>СК 4. Здатність оволодівати різними техніками та технологіями роботи у відповідних матеріалах за спеціалізаціями.</p> <p>СК 7. Здатність адаптувати творчу (індивідуальну та колективну) діяльність до вимог і умов споживача.</p> <p>СК 8. Здатність проводити аналіз та систематизацію зібраної інформації, діагностику стану збереженості матеріально-предметної структури твору мистецтва, формулювати кінцеву мету реставраційного втручання.</p> <p>СК 9. Здатність використовувати професійні знання у практичній та мистецтвознавчій діяльності.</p> <p>СК 11. Здатність проводити сучасне мистецтвознавче дослідження з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.</p> <p>СК 12. Здатність презентувати художні твори та мистецтвознавчі дослідження у вітчизняному та міжнародному контекстах.</p>	<p>ПРН 11. Визначати мету, завдання та етапи мистецької, реставраційної та дослідницької діяльності, сприяти оптимальним соціально-психологічним умовам для якісного виконання роботи.</p> <p>ПРН 13. Застосовувати сучасне програмне забезпечення у професійній діяльності (за спеціалізаціями).</p> <p>ПРН 14. Трактувати формотворчі засоби образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації як відображення історичних, соціокультурних, економічних і технологічних етапів розвитку суспільства, комплексно визначати їхню функціональну та естетичну специфіку у комунікативному просторі.</p> <p>ПРН 15. Володіти фаховою термінологією, теорією і методикою образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації мистецьких творів.</p> <p>ПРН 16. Розуміти вагому роль українських етномистецьких традицій у стильових рішеннях творів образотворчого, декоративного та сучасного візуального мистецтва.</p> <p>ПРН 17. Популяризувати надбання національної та всесвітньої культурної спадщини, а також сприяти проявам патріотизму, національного самоусвідомлення та етнокультурної самоідентифікації.</p> <p>ПРН 18. Формувати екологічну свідомість і культуру особистості, застосовувати екологічні принципи в житті та професійній діяльності.</p>
--	--

4. Програма навчальної дисципліни

Навчальна практика включає 9 тем, що взаємопов'язані за змістом.

МОДУЛЬ 1

Змістовий модуль 1

Тема 1. Історичне формування наукової реставрації. Міжнародні правові акти у сфері збереження культурної спадщини.

Тема 2. Затвердження теми індивідуального практичного завдання та календарного плану практики.

Тема 3. Основні поняття реставрації. Мета і завдання реставраційної діяльності.

Змістовий модуль 2

Тема 4. Методи дослідження творів образотворчого мистецтва.

Тема 5. Методика вивчення стану збереженості пам'яток.

Тема 6. Складання програм консерваційно-реставраційних заходів.

Змістовий модуль 3

Тема 7. Профілактика руйнувань творів мистецтва.

Тема 8. Основні процеси консервації та реставрації творів образотворчого мистецтва.

Тема 9. Ведення реставраційної документації.

Після закінчення терміну практики здобувачі звітують на кафедрі про виконання її програми. Оформлений відповідно до всіх вимог звіт про практику приймається викладачем, який є керівником практики від кафедри.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		пр.	лаб.	ін д	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7
МОДУЛЬ 1						
Змістовий модуль 1						
Тема 1. Історичне формування наукової реставрації. Міжнародні правові акти у сфері збереження культурної спадщини.	4		4			
Тема 2. Затвердження теми індивідуального практичного завдання та календарного плану практики.	10		5			5
Тема 3. Основні поняття реставрації. Мета і завдання реставраційної діяльності.	12		4			8
Разом за змістовим модулем 1	26	1	13			13
Змістовий модуль 2						
Тема 4. Методи дослідження творів образотворчого мистецтва.	18		6			12
Тема 5. Методика вивчення стану збереженості пам'яток.	6		6			
Тема 6. Складання програм консерваційно-реставраційних заходів.	16		6			10
Разом за змістовим модулем 2	30		18			22
Змістовий модуль 3						
Тема 7. Профілактика руйнувань творів мистецтва.	4		4			
Тема 8. Основні процеси консервації та реставрації творів образотворчого мистецтва.	6		6			
Тема 9. Ведення реставраційної документації.	14		4			10

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		пр.	лаб.	ін д	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7
МОДУЛЬ 1						
Змістовий модуль 1						
Разом за змістовим модулем 3	24		14			10
Всього годин	90		45			45

6. Теми практичних занять

Назва теми	Кількість годин
Тема 1. Історичне формування наукової реставрації. Міжнародні правові акти у сфері збереження культурної спадщини.	4
Тема 2. Затвердження теми індивідуального практичного завдання та календарного плану практики.	5
Тема 3. Основні поняття реставрації. Мета і завдання реставраційної діяльності.	4
Тема 4. Методи дослідження творів образотворчого мистецтва.	6
Тема 5. Методика вивчення стану збереженості пам'яток.	6
Тема 6. Складання програм консерваційно-реставраційних заходів.	6
Тема 7. Профілактика руйнувань творів мистецтва.	4
Тема 8. Основні процеси консервації та реставрації творів образотворчого мистецтва.	6
Тема 9. Ведення реставраційної документації.	4
Всього	45

7. Теми семінарських занять ПРОГРАМОЮ НЕ ПЕРЕДБАЧЕНІ

8. Самостійна робота

Назва теми	Кількість годин
Тема 1. Складання календарного плану практики.	5
Тема 2. Опрацювання науково-теоретичного матеріалу.	8
Тема 3. Дослідження стану збереженості пам'ятки образотворчого твору. Науковий опис досліджуваного предмету	12
Тема 4. Складання програми консерваційно-реставраційних заходів обраного твору мистецтва.	10
Тема 5. Оформлення «Щоденника практики» та підготовка до захисту.	10
Всього годин	45

9. Методи навчання

В навчальному процесі використовуються словесні, наочні, практичні, пояснювально-ілюстративні та дослідницькі методи. Системний підхід навчального процесу забезпечує методи навчання, такі як метод організації і

проведення навчання, стимулювання і мотивації, контролю і самоконтролю в навчанні, інтерактивні та активні методи.

Серед інтерактивних методів застосовуються відповіді на запитання і опитування думок студентів; дискусії, мозковий штурм.

До активних методів відноситься виконання практичних завдань. Водночас зберігається інтерактивне спілкування з викладачем.

Наочний метод навчання спирається на візуальному сприйнятті інформації. в навчальному процесі активно використовуються ілюстративні матеріали.

Також застосовуються методи дистанційного навчання, які не відрізняються від традиційних, крім онлайн формату.

10. Методи контролю

Поточний контроль (співбесіди, консультації), підсумковий контроль – диференційований залік.

11. Критерії оцінювання результатів навчання:

- загальні критерії оцінювання результатів навчання;
- критерії оцінювання семінарських/практичних занять;

90–100 балів («відмінно» за національною шкалою, **A** — за шкалою ECTS) може отримати здобувач, який в повному обсязі опанував матеріал практичного курсу, творчо підійшов до виконання завдань, логічно побудував і професійно виконав усі завдання, надав додаткові варіанти за відповідними темами, крім того, брав участь та переміг (посів **1–3 місце**) у міжнародних або усеукраїнських конкурсах та акціях, здобувачських олімпіадах чи наукових

конференціях з мистецтва або дизайну.

82–89 балів («добре» за національною шкалою, **B** — за шкалою ECTS) отримує здобувач, який добре опанував матеріал практичного курсу, вчасно та якісно справився з усіма поставленими завданнями, творчо підійшов до виконання цих завдань, але при цьому зробив декілька незначних помилок.

75–81 балів («добре» за національною шкалою, **C** — за шкалою ECTS) отримує здобувач, який в цілому добре опанував матеріал практичного курсу, вчасно та якісно справився з більшістю поставлених завдань, достатньо творчо підійшов до виконання цих завдань, але при цьому виконана робота мала значні недоліки.

64–74 балів («задовільно» за національною шкалою, **D** — за шкалою ECTS) отримує здобувач, який не в повному обсязі опанував матеріал практичного та теоретичного курсу, справився з переважною більшістю поставлених завдань або виконав усі завдання на недостатньо професійному рівні, при цьому виконана робота мала значні недоліки (неохайність виконання, відсутність творчого підходу тощо).

60–63 балів («задовільно» за національною шкалою, **E** — за шкалою ECTS) отримує

здобувач, який в недостатньому обсязі опанував матеріал практичного курсу, справився з основними з поставлених завдань, але при цьому виконана робота має багатзначнихнедоліків (неохайність виконання, відсутність творчого підходу, невчасна подача виконаної роботи тощо).

35–59 балів («незадовільно» за національною шкалою, **FX** — за шкалою ECTS) отримує здобувач, який не впорався із головними задачами дисципліни, тобто не опанував більшість тем практичного курсу, пропускав заняття без поважних причин, допустив значну кількість суттєвих помилок при виконанні завдань. Про відсутність належних знань свідчать незадовільні підсумки поточного перегляду. У цьому випадку для одержання оцінки потрібна значна додаткова робота по виконанню усіх завдань відповідно програми курсу і повторна перездача.

1–34 балів («незадовільно» за національною шкалою, **F** — за шкалою ECTS) отримує здобувач, який не володіє знаннями з усіх модулів курсу, не виконав програми курсу і, відповідно, не впорався з поточними перевітками та не склав екзаменаційного перегляду. В цьому випадку передбачений обов'язковий повторний курс навчання.

12. Розподіл балів, які отримують студенти (зразок) ЗАЛІК

Поточне тестування та самостійна робота									Сума	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	CP	
0-10	0-10	0-10	0-10	0-10	0-10	0-10	0-10	0-10	0-10	100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, диференційованого заліку, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
64-74	D		
60-63	E	задовільно	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

Методичні рекомендації

1. Бідзіля В.О. Методичні рекомендації на тему: «Біоциди в реставраційній практиці». Київ: Національний науково-дослідний реставраційний центр України, 2003. 64 с.
2. Бідзіля О.В., Митківська Т.І. Методичні рекомендації на тему: «Захист музейних предметів від пошкодження комахами». Київ: ННДРЦУ, 2016. 40 с.
3. Дерев'яно А.Ю. Методичні рекомендації на тему «Реставрація олійного живопису». Харків: ХДАДМ, 2016–2018 рр.
4. Дерев'яно А.Ю. Методичні рекомендації на тему «Реставрація темперного живопису». Харків: ХДАДМ, 2016–2018 рр.
5. Шуліка В.В. Методичні рекомендації «Мінеральні фарби темперного живопису». Харків: ХДАДМ, 2004. 49 с.
6. Шуліка В.В. Методичні рекомендації «Органічні барвники темперного живопису». Харків: ХДАДМ, 2005. 56 с.
7. Методичні рекомендації кафедри РЕТМ розташовані у репозитарії ХДАДМ за посиланням: <https://www.ksada.org/repozytorij/kafedra-restavracziyi-ta-ekspertyzy-tvoriv-mystecztva/>

14. Рекомендована література

Основна:

1. Антоненкова Н., Долуда А., Пукліч О. Дослідження та реставрація твору Єгора Шрейдера «Вечірній пейзаж». Актуальні питання гуманітарних наук. № 87, т. 2. 2025.
2. Антоненкова Н., Долуда А., Смирнов О. Дослідження та реставрація чернігово-сіверської ікони «Богоматір з немовлям» невідомого автора другої половини XVIII ст. Актуальні питання гуманітарних наук. № 79, т. 1. 2024.
3. Антоненкова Н.О. Реставрація творів мистецтва з наслідками некваліфікованого зміцнення на прикладі ікони Богородиці Суражської невідомого автора другої половини XIX ст. Волинська ікона: дослідження та реставрація: XXX міжнар. наук. конф., Луцьк, 31 жовтня 2024 р. Луцьк. С. 3–7.
4. Антоненкова Н.О. Художні та техніко-технологічні особливості іконопису Стародубщини. Український мистецтвознавчий дискурс. № 3. 2024.
5. Антоненкова Н.О., Долуда А.О. Історико-етнографічний аспект у формуванні Стародубського іконопису. Український мистецтвознавчий дискурс. № 4. 2024.
6. Жердзицький В. Живопис. Техніка і технологія. Харків: Колорит, 2006. 327 с.

7. Консервація і реставрація об'єктів культурної спадщини: метод. посібник за ред. І. Прокопенка. Київ: Саміт-книга, 2022. 434 с.
8. Лоханько В.Є. Художні матеріали і техніка живопису. Харків: Мистецтво, 1938. 187 с.
9. Лоханько Ф.П., Флорова Т.І. Художні матеріали: техніка живопису. Київ: Держ. видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1960. 142 с.
10. Losos L. Die Technik der Malerei. Praha: Artia Verlag, 1988.
11. Марченко І.Я. Історія використання деяких тваринних клеїв в реставрації станкового живопису. Молодий вчений. 2015. № 2 (17). С. 32–36.
12. Марченко І.Я. Розвиток методів та засобів консервації пам'яток станкового живопису в художніх музеях України у радянський період: дис. ... канд. іст. наук: 26.00.05. Київ, 2018. 247 с.
13. Мішель Д., Марінколи Л., Каржер Л. Консервація середньовічної поліхромної дерев'яної скульптури: історія, теорія, практика. Київ: Родовід, 2024. 320 с.
14. Проблеми збереження, консервації і реставрації музейних пам'яток історії та культури: спецвипуск. Проблеми біопошкодження пам'яток історії та культури / кол. авторів; кер. Т.О. Кондратюк. Київ: ПІК ПК, 1998. 172 с.
15. Цитович В.І., Лугіна Л.Н., Тимченко Т.Р. Технологія і експертиза живопису. Київ: ННДРЦУ, 2002. 90 с.

Допоміжна:

1. Khomenko K. Methodical recommendations on topic “Outlines of restoration paintings on canvas”. Kharkiv: KhSADA, 2018. 19 p.
2. Kovalov Yu.S. Methodical recommendations on topic: “Restoration of leather products”. Kharkiv: KhSADA, 2009. 20 p.
3. Kovalov Yu.S. Methodical recommendations on topic: “Chemical materials for conservation and restoration of ferrous metals”. Kharkiv: KhSADA, 2010. 26 p.

15. Інформаційні ресурси

1. 1. International Journal of Conservation Science
<https://www.ijcs.ro>
(міжнародний фаховий журнал з проблем консервації та реставрації)
2. ICOM-CC (International Council of Museums – Committee for Conservation)
<https://www.icom-cc.org>
(міжнародні стандарти, термінологія, етичні принципи реставрації)